32. *Et nunc Commendo vos Deo, & verbo gratiæ ipſius, qui potens eſt ædificare, & dare hæreditatem in ſanctificatis omnibus.*

33. *Argentum, & aurum, aut veſtem nullius concupivi.*

34. *Sicut ipſi ſitis, quoniam ad ea, quæ mihi opus erant, & his, qui mecum ſunt miniſtraverunt manus iſtæ.*

35. *Omnia oſtendi vobis, quoniam ſic laborantes, oportet ſuſcipere infirmos, ac meminiſſe verbi Domini Ieſu, quoniam ipſe dixit, Beatius eſt magis dare, quam accipere.*

36. *Et cum hæc dixiſſet poſitis genibus ſuis oravit cum omnibus illis.*

37. *Magnus autem fletus factus eſt omnium, & procumbentes ſuper collum Pauli oſculabantur eum.*

38. *Dolentes maxime in verbo, quod dixerat, quoniam amplius faciem ejus non eſſent viſuri, & deducebant eum ad navem.*

ARGUMENTUM.

PAulus ab Epheſo diſcedens, per varias Aſiæ, & Græciæ Civitates tendit in Macedoniam, deinde venit Troadem, ubi Eutychum à morte excitat, deinde Miletum, & Seniores Epheſi advocat, commendata Eccleſia, eis dat ultimum vale.

Actor. 20. *n.* 1. poſtquam autem ceſſavit tumultus, vocatis Paulus diſcipulis & exhortatus eos, vale dixit, & profectus eſt, ut iret in Macedoniam.

Verſiones.

PRIMA EXPOSITIO.

Uſque ad Verſ. 5.

1. Æthiop. Syriac. Arabic. D. Chryſoſt. Verſ 1. CEſſavit tumultus. Æthiopic. *Ceſſavit commotio* illius tempeſtatis Demetrii. *Vocatis Paulus diſcipulis.* Scilicet Catholicis. *Exhortatus eſt eos.* Syriac. *Conſolatus eſt eos ac deoſculatus.* Arabic. *Salutavit eos.* D. Chryſoſt. *Complexus eſt eos.* ad hoc eos vocavit, ut eos exhortaretur ut permanerent in fide, ut eis daret conſolationem de præterito tumultu, ac ſeditione.

2. *Et valedixit*, ut patet ex proximè citatis lectionibus ſalutavit, *Oſculatus eſt eos*, *amplexatus eſt eos*, ſolebant enim antiqui ultimum vale dare amplexu, & oſculo, & magnus Paulus in his, quæ erant urbanitatis non deeſt, ſed illa adimplet. Sic ait ipſe 1. ad Theſſal. 5. n. 26. *Oſculo ſancto ſalutate* ait textus; *ut iret in Macedoniam*, ut ipſe diſpoſuerat, indeque tranſiret in Jeruſalem, ut patet ex ſupradicto cap. 19. n. 20. — *Urbanitatem ſervat Paulus.* 1. Theſſ. 5.

3. Verſ. 2. *Exhortatus eos fuiſſet multo ſermone.* Syriacus. *Conſolatus eſſet multis ſermonibus*, ut permanerent in fide. Hanc exhortationem vocat Syriac. *Conſolationem*, quia ſermo divinus magna conſolatio eſt animæ. *Venit ad Græciam*, quia ut ait Lyranus: Macedonia eſt in Græcia large ſumpta. — Syriac. *Sermo ſpiritualis conſolatio eſt.*

4. Glossa Interlin. Lyranus. Carthuſ. Verſ. 3. *Ubi cum fuiſſet menſes tres.* Syriac. *Exactis tribus menſibus* ait Textus. *Factæ ſunt illi inſidiæ à Judæis.* Gloſſa Interlin. intendentes impedire viam, inſidiæ autem ad hoc tendebant, ait Lyran ut eum interficerent, Carthuſ. ut ſurriperent pecunias quas ad pauperes deferebant Jeruſalem, à quo inſidiæ fuerint manifeſtæ, non exprimitur, fortè ab aliquo viro Catholico, vel per revelationem à Deo, qui ſemper adeſt ſuis in omni preſſura. Vide verbo *labor.*

5. Verſ. 4. *Comitatus eſt*, ob eximium amorem, erga Paulum, viri illuſtriſſimi, & magni de quibus dicam. q 1.

6. Arabic. Syriac. Verſ. 5 *Suſtinuerunt Troade*, Arabic. *Pervenerunt Troadem nos expectaturi*, Arias, *Manſerunt Troade* Syriacus, *Et nos præſtolati ſunt*, Prædicti viri prius pervenerunt Troadem, expectaverunt. Paulum, qui cum D. Luca iter agebat, declinare inſidias. De Civitate Troade vide ſupra cap. 16 verſ. 8. — Arias.

QUÆSTIO I.

Quare tot, & tanti viri comitati ſunt Paulum, & quinam illi?

7. MAgno, & ferventi amore Paulum comitabantur. Syriac. *Progreſſi ſunt cum eo uſque ad Aſiam.* Primus Sopater. Aliqui legunt, *Soſipater* ac ſi per craſim dicatur *Sopater*, dicitur Pyrrhi, id eſt, filius Pyrrhi. *Berœeonis*, utpote Patria illius hic cognatus erat ut Pauli, ut ipſe teſtatur Rom. 16. n, 21. & obſervant Origenes, D. Chryſoſt. D. Thom. Inter ſanctos adſcribitur in Martirologio Romano die 21. Junii Origenes in Epiſt, ad Roman eum facit Epiſcopum Theſſaloniſſæ D. Dorotheus in Synopſi, & D. Hypolit. lib. 72. dicunt Epiſcopum Iconii. — Rom. 16. Origen. D. Chryſoſt. Martir.

8. Ariſtarcus, de quo vide quæ dixi ſuperiori cap. 19. n. 29 Secundus de hoc nihil potui reperire.

9. Cajus Derbæus, de quo facio mentionem ſuperiori cap. 19. num. 29. Dicitur Derbæus ab Urbe patria.

10. Tychicus Hic extitit adminiſter D. Pauli in præferendis literis, & mandatis ad abſentes, ex quo D. Paulus eum appellat chariſſimum fratrem, & fidelē miniſtrum, & conſervum in Domino Epheſ. 6. n. 21. Coloſſ. 4. num. 7 Inter ſanctos adſcribitur, in Martyrolog. Rom. die 29. Aprilis ibi Baronius in notis cum D. Dorotheo eum facit Epiſcopum Chalcedonen. — Epheſ. 6. Coloſſ. 4. Martyr.

11. Trophymus ex Patre gentili Epheſio natus, ex quo cauſa orta eſt, ob quā Paulus à Judæis captus eſt ſuſpicantibus illis, quod hominem gentilem, & idololatram induxiſſet in Templum eorum, ut refertur infra cap. 21 n. 29. De eo ita habet Martyrolog. Roman. 29. Decembris *Arelate natalis S. Trophimi, cujus meminit Paulus ad Timotheum ſcribens; qui ab eodem Apoſtolo Epiſcopus ordinatus, præfatæ ad Urbis primus Evangelium prædicandum directus eſt ex cujus prædicationis fonte, ut Sanctus Zozimus Papa ſcribit. tota Gallia fidei rivulos acepit*, ob quam cauſam Epiſcopus Arelatenſis de primatu Galliæ maximè contendit, de quo late agit. Lorinus in præſenti. — Martyr. Lorinus.

Actor. 20. *n.* 6. Nos vero navigavimus poſt dies Azimorum à Philippis, & venimus ad eos Troadem diebus quinque, ubi demorati ſumus diebus ſeptem.

Verſiones.

CUM EXPOSITIONE II.

Uſque ad Verſ. 8.

12. Verſ. 6. POſt dies Azimorum, id eſt altera die, poſt dies Azimorum, nam quamvis omnia legalia eſſent mortua Chriſti morte, tamen in exteriori aliquid ſervabant Chriſtiani, ut Judæorum vitaretur ſcandalū & inde ſæpè ab eorum feſtivitatibus faciebant computationem, vel quia in illo primitivo tempore Chriſtiani celebrabant Paſcha cum Judæis, & poſtea mutatum eſt, non tamen celebrabant dies Azymorum. — *Aliqua legalia exterius.*

13. *Navigavimus*, hic D. Lucas mutat tertiam perſonam; quia modo ſecundò adjunctus eſt Paulo, nam primo adjunctus eſt Paulo cap. 16. n: 10. Cur autem hic ſecundò Lucas modeſtiæ cauſa tacet D. Paulus 2. Corin. 8. n. 19. explicat ejus laudes per omnes Eccleſiias, & quia apud Græcos erat in magna æſtimatione ob ſuam probitatem, ſcriptum Evangelium, & Medicinæ artem. — 2. Cor. 8.

14. Verſ. 7. *Una autem Sabbati.* Syriac. *Primo autem die Hebdomadis* puta die Dominica, de cujus excellentia multa dixi ad cap. 1. Apocalypſ. verſ. 10. *Ad frangendum panem* Syriac. *Ad frangendum Euchariſtiam.* Die Dominica conveniebant Fideles ad audiendam Miſſam *Protraxit ſermonē uſque ad mediam noctem* exhortans ad hunc divinum panem, & nihil de corporali, quia ubi eſt ſermo de hoc Cœleſti pane omnia terrena habentur in oblivione.

15. Syriac. Verſ. 8. *Erant ibi lampades copioſæ.* Arias *Multæ*, Syriac *Lucernæ ignis*, tum quia ibi aderat Sacra Euchariſtia, tum quia ſermo perduravit uſque ad mediam noctem.

QUÆSTIO II.

Quare tanta lampadum copia hic commoratur; cum de eis nulla fiat mentio quando Petrus nocte venit in domum Mariæ Marci?

16. CUm Paulus hic noctu prædicat, ut exprimitur in textu verſ. 8 *Erant autem lāpades copioſæ in Cœnaculo.* At verò cum Petrus fugeret à carcere & profūda, altaque nocte veniret in domum Mariæ Marci Actor. 12. n. 12. nulla ibi fit mentio de lucernis ac lāpadibus, ut modo cum Paulus prædicat, ut fortè denotetur magna luce, & doctrinæ ſplēdore quo verba Pauli mundū illuminabāt, ac illuſtrabāt. — Act. 12. *Doctina Pauli illuminat mundum*

17. Secundo, & maxime meo videri ad literam, aderat ibi diviniſſimum, & admirebile Euchariſtiæ Sacramentum, ut patet ex verſ 7. *ad frangēdum panē* Syrus *Euchariſtiam*, & D. Auguſt epiſt. 86. & etiam fatetur Calvinus ad hunc locū, hoc altiſſimum Sacramentum multo luminū apparatu venerandum — D. Aug. *Euchariſtia multis luminibus veneranda.*

18. Cum Jeremias inveniſſet illa præclara, & antiqua legalia. *Tabernaculū, & arcam juſſit Propheta divino reſponſo ad ſe facto comitari ſecum.* 2. Mach. 2. n 4 Tamen non exprimitus in Textu à quibus, & quomodo arca & tabernaculum deferebatur. Serarius citato loco Mach. q. 18 tenet, quod deferebantur ab ſplendidiſſimis Angelis fulgentibus multa luce, & cur à talibus, & tāto fulgore deferūtur? Arca & tabernaculum in typo repræſentabant Sacram Euchariſtiam, & ideo tam magnifica, Angelicaac luminoſa pompa deferebantur, ut inde deprehendas, quod illi, qui hoc altiſſimum Myſteriū aſportant, illudque cereis accenſis comitātur tamquam Angeli apparēt in terris, Angelorūque vices agūt. — 2. Mac. 2. Serarius. *Qui portant Euchariſtiam Angeli apparent.*

19. *Moyſi aparuit Dominus in flamma ignis de medio rubi; & videbat, quod rubus arderet, & non combureretur.* Exod. 3. n. 2. Non cōburitur, ſed reſplendet Rubus, imo ut Author eſt Philo lib, de Moyſe *Luciſſimos mittebat radios.* Et cur tanto ſplendore, ac lumine, radiiſque ſe hic Deus oſtentat, quod non legimus factum cum in aliis locis apparuit Abrahamo Geneſ. 12. n. 1. & 14. Salomoni 3. Reg. 3. n. 5. Iſaïæ 6. n. 1. Cum ſe Deus ibi oſtentaret in throno ſublimi, & alto, cur ergo in rubo cum tanto ſplendore, ac radiis? Apparebat Deus in Rubo tāquam in figura in Sacra Euchariſtia, ut tenēt Thomas Anglicus, Lahay ad cap. 3. Exod. n. 98. & alii. *Deus noſter ignis eſt non urgēs, ſed illuminās, non conſumens, ſed pulchriorem, ac viridiorem faciens animam.* Scilicet in qua recipitur, & cum ibi repræſentaretur Chriſtus Dominus in altiſſimo Euchariſtiæ myſterio conſequens fuit, ut ibi fulgerent multa lumina, ſplendores, ac radii ad judicādam, ac manifeſtādū ſupremam majeſtatem diviniſſimi Sacramenti & in typum hujus rei, mandavit Deus fieri candelabrum aureū, quod perpetuo luceret ante tabernaculum, & arcam. Exod. 25. n 31. — Exod. 3. Philo. D Aug. *Ubi Euchariſtia multus ſplendor.* Exod. 25.

QUÆSTIO III.

Quare tanta lampadum copia erat modo in Cœnaculo?

20. AD frangendum panem, Euchariſtiam ait Textus juxta Syriacum, cum eſſet dies Dominica conveniebāt fideles ad audiendam Miſſam & poſtea communicabāt. Ita Bellarm. lib. 2. de Miſſa cap 14. & lib. 3. de cultu ſanct. cap. 11. Valent lib. de legitimo uſu Euchariſt. cap. 8. Thomas Bozius lib. 13. de ſignis Eccleſiæ cap. 3. Barō tom. 1. annal Cather 3 Cōc. Cajet ſub ſin. Lorin & Cornel hic, antiquitus ſolebant fideles audire Miſſam maximè in die Dominica, quod poſtea ſub univerſali præcepto ſanxit Anacletus Papa IV. à S. Petro, ut habetur in in Decretis 2 q. 7. cap. Laïci. — Bellarm. Valent. Bozius. Baron. Cather. Lorin. Anaclet.

21. Omnia Sacra Oecumenica, & generalia Concilia, omnes S. Patres, Doctores, & Authores Eccleſiaſtici largè, ac diffuſè exhortantur omnes fideles ad audiendum, & frequentandum ſacrificiū hoc divinū multa, & magna miracula, dona auxilia; quæ illius intuitu Deus conceſſit ejus auditoribus āpliſſimè multas hiſtorias, & varios caſus refert Theatrum vitæ humanæ tom. 7. Lit. S. à folio 25. & deinceps unum tantū locum Pauli referā, quem de auditoribus Sacrificii Miſſæ exponunt graves Doctores, & Hortus Paſtorum tract 4. fol 462. §. Quoties enim Apoſtol. ait ad Hæbræos 12. quod non aſcendunt ad montem terribilem, & caliginoſum, ut erat olim in lege ſubdit n. 22. *Sed accerſiſtis ad montem, & Civitatem Dei viventis, Jeruſalem Cæleſtem, & multorum millium Angelorum frequentiā, & Eccleſiam primitivorum, qui ſcripti ſunt in Cœlis, & judicem omnium Deum, & ſpiritus juſtorum perfectorum, & teſtamenti novi mediatorem Jeſum*, quod altius expendendum eſt. — *Maxime exhortantur ad frequentandum Sacrificium Miſſæ. Multa miracula theatri vitæ humanæ.* Hortus Paſtorum. Hebr 12.

22. Singula verba conſidera ad noſtrum intentum qui accedunt ad hoc divinum ſacrificiu, *aſcendunt ad montem*, qui eſt Chriſtus, de quo dicitur, in Pſal. 67. n. 18. *Mons Dei, mons pinguis, mons coagulatus* — *Chriſtus in hoc ſacrificio mons diſ.*

ad nos ſuperabundanter implendos, *Mons in quo beneplacitum eſt inhabitare?* nam ait noſter Apoſtol. ad Coloſſ.cap.2.n.9. *In Chriſto inhabitat omnis plenitudo Divinitatis corporaliter.*

Fundens omnia dona. Coloſſ.2. Pſal.67.

23. *Dona Spiritus Sancti.* *Sion* Mons, in quo venit Divinus Spiritus ſuper Apoſtolos eos ſuis cœleſtibus donis adimplés, aſſiſtens huic ſacrificio elevatur tamquam ad montem Sion, ut omni Cœleſtium affluentia impinguetur, vel *Sion* idem eſt, ac *ſpeculans*; quia ſic debemus accedere, ad illud admirabile ſacrificium tamquam ad ſpeculam ad contemplandum illa altiſſima myſteria, quæ ibi repræſentantur.

24. *Conſtituimur cives Dei.* D.Bern. *Civitatem Dei.* Ita ex hoc myſterio ſublevamur ac extollimur ut nos ſimus Cives terreni, ſed Civitatis Dei, quæ eſt in cœlis, ut ait D. Bernardus ſerm. de triplici genere operum. *Jam hinc tranſeundum ad* ſanctorum animas, quæ de hujus mortalitatis carcere ad ſanctorum gaudia volarunt.

25. *In viſione pacis per merita.* *Jeruſalem Cœleſtem.* Jeruſalem, id eſt *Viſio pacis*. Beati in Cœlo gaudent Dei viſione, qui eſt pax noſtra, fruitione, nos vero in hoc myſterio, viſione, ſeu potius dicam cognitione, per fidem ac ſpem meritis. *Quæ nos faciunt*, ut ait D.Auguſt. epiſt.81. *evolare in Cœlum.*

26. *Conſtituimur conſortes Angelorum.* *Et multorum millium Angelorum frequentiam.* Græcus pro *frequentia* legit *Solemnitatem*, quia ad ſolemnitatem venerandam tam altiſſimi myſterii omnes Angelorum Chori volant, in quorum numero, nos qui aſſiſtimus conſortes invenimur. Hinc David pro magno, & ingenti beneficio gratias Deo referens, ait *In conſpectu Angelorum pſallam tibi, & adorabo ad templum ſanctum tuum:* pſal.137.n.1.

Pſal.137.

27. *Græcus Sumus tamquam primogeniti.* *Eccleſiam primitivorum, qui conſcripti ſunt in Cœlis.* Pro *primitivorum* legit Græcus, *Primogenitorum*. Chriſtianus per illius communionem, ac unioné videtur conſertus cum primogenitis Filiis Dei, Apoſtolis, Martyribus, & Confeſſoribus, qui conſcripti ſunt in Cœlis, & ideo nomine totius plebis in Canone ait Sacerdos, *Communicantes, & memoriam venerantes imprimis glorioſæ ſemper Virginis Mariæ, & Beatorum, ac Martyrum tuorum Petri, &c.* Ac ſi dicatur, quod quamvis nos ſimus in via ambulantes per fidem, per hoc divinum myſterium unione, ac charitate habemus cómunionem cum ipſis regnantibus in Cœlo.

Canon.

28. *Judex ad præmia.* *Ad judicem omnium Deum, & mediatorem teſtamenti novi Jeſum ad aſperſionem ſanguinis, melius loquentem quam Abel.* Multa gratia, & confidentia, in quo vere, & realiter eſt Deus *abſconditus, Deus ſalvator Iſraël.* Iſai.45.n.15. Qui conſtitutus eſt à Deo Patre judex vivorum, ac mortuorum, ut multa præmia, dona ac gratiam largiatur per ſuum pretioſiſſimú ſanguinem, qui in hoc ſacrificio vere, & realiter offertur, impetrans; & poſtulans miſericordiam, ac pietatem melius, quam ſanguis Abel *Quod ſi ſanguis taurorum, & hircorum & cinis vitulæ, aſperſus inquinatos ſanctificat ad emúdationem carnis: quanto magis Sanguis Chriſti, qui per Spiritum Sanctum ſemetipſum obtulit immaculatum Deo emundabit conſcientiam noſtram ab operibus mortuis ad ſerviendum Deo* Hebr.9.n.10.

Hebr.9.

*Actor.*20.*n.*9. Sedens autem quidem adoleſcens nomine Eutychus ſuper feneſtram cum mergeretur ſomno gravi, diſputante diu Paulo, ductus ſomno cecidit de tertio Cœnaculo deorſum, & ſublatus eſt mortuus.

Verſiones.

CVM EXPOSITIONE V. uſque ad Verſ.31.

Verſ.9. *ADoleſcens nomine Eutychus*, græcè ſignificat *fortunatus*, caſus felicitaté nominis denotat. *Cum mergeretur ſomno gravi* Græcus *Victus ſomno* Arabic. *Occupatus ſomno profúdo.* Erat media nocte, *cecidit de tertio Cœnaculo.* Syriac. *De tertia conſignatione.* Æthiopic. *E tabulato tertio*, id eſt ex ſuprema parte domus. 29.

Græcus. Arabic. Syriac. Æthiop.

30. D.Chryſoſt. D.Chryſoſt ait, quod Diabolus adoleſcentem præcipitavit, ut finem prędicationis Pauli impediret, & audientes interturbaret, ſed Deus novo magnoque miraculo illã comprobavit, & Paulum maxmè glorioſum exaltavit, atque auditores gaudio replevit.

31. Syriac. 3.Reg.17. 4.Reg.4. Beda. Verſ.10. *Incubuit ſuper eum.* Syriac. *Ruit ſuper eum* inſtar Elię 3.Reg.17.n.21.& Eliſæi.4 Reg.4.n.34.& Beda *Complexus eſt, hoc eſt, quod Paulus dixit filio quos iterú parturio, donec Chriſtus formetur in vobis* ut ita Apoſtolus ſuo calore, habitu ac ſpiritu ipſum parturiret, & reformaret in Chriſto, ut novus homo renatus reſurgeret.

32. D.Chryſoſt. *Humilitas Pauli.* *Nolite turbari; anima enim ipſius in ipſo eſt* D. Chryſoſt. ait. *Non dixit reſurget, excitabo illum, ſed quid? ne turbemini prompte conſolatur.* Per charitaté dat conſolationis levamen, & per humilitatem intendit abſcondere miraculum à ſe faciendum.

33. D.Chryſoſt. Syriac. Verſ.11. *Frangens panem.* Et valde parvum fuiſſe indicat verbum *guſtavit*, ex quo conſidera ſummã Charitatem Pauli, quod uſque ad mediam noctem prædicavit, & tunc guſtato parvo fragmento panis iterum ad prædicationem rediit. *Satis loquutus eſt uſque lucem.* Syriac. *Uſque dum aſcenderet aurora. Et profectus eſt.* Syriac. *Tunc demum exiit.*

34. Auct. Mil. Beda. *Bona in auditores Verbi Dei.* Verſ.12. *Adduxerunt puerum viventem.* Paulus corã omnibus præſentibus, & eum ſuſcitavit, & eum adduxerút vivum corã ipſis præſentibus & abſétibus. Auctor operis de mirabilibus Sacræ Scripturę lib.3.c.11. apud D.Aug.tom.3. dubitat, an puer iſte fuerit mortuus, ſed ſine dubio è vita exceſſerat, ut aperte dicitur in textu v.9. tamé ut notat D. Chryſoſt. *In feneſtra ſedebat, & intépeſta nocte, hoc eſt media nocte, tantũ erat audiendi deſiderium.* In quo tam vehemés erat affectus audiendi Verbũ Dei, nõ poterat eum mors apprehédere per multum tempus ſed tamquam per tranſitum ac umbram. In auditoribus Verbi Dei multa bona confluunt.

35. *Aſſon.* D.Hier. Verſ.13. *Navigavimus in Aſſon.* Urbs eſt in Æolide juxta Troadem, alio nomine dicta *Apollonia* inquit D.Hieron. de locis Hebraicis, ut Paulus diſpoſuerat, ad quam ipſe venit per terram iter faciens.

36. *Metyl.* D.Lucas. Verſ.14. *Aſſumpto eo* Syriac. *navi eo ſublato* recepto Paulo in noſtra navi *venimus Metylenen* nomen eſt unius Inſulæ notãdum, quod hic D. Lucas ſemper loquitur in prima perſona, quia omnibus his ipſe interfuit.

37. *Chium.* Plinius. Verſ.15 *Venimus contra Chium*, Inſula eſt valde celebris inter Samum, & Lesbum fertilis optimi vini quod vulgo Malvaſinum appellatur, de quo facit mentionem Plinius lib.14 cap.7.

38. *Samus.* Samus inſula eſt in mari Jonio patria Pithagoræ, & Sybyllæ Samiæ; Unde vaſa Samia fictilia, quibus Agathocles ex figulo Rex factus utebatur, ut pepetuo in menſa ſua antiquæ recordaretur conditionis.

39. *Milet.* *Venimus Miletum.* Civitas eſt valde illuſtris optimarum lanarum fertilis patria Joniæ. Paulus inſtar fulguris totum mundum circuit, inſtar

Angeli

Angeli volavit ad omnia loca etiam remota terræ, & tamquam Sol omnia illuſtrat ac illuminat, ut latè, ac eleganter diſſerit D.Chryſoſt.homil.2. de laudibus Pauli.

D.Chryſoſt.

40. D.Epiphan. Lyra. Hugo. Caietan. Verſ.16. *Ut diem Pentecoſtes faceret Jeroſolymis* non more Judaico, ſed ritu, ac celebritate Chriſtiana ut tenent. Epiphan hæreſ.75. Lyra, Hugo, Cajet, & noluit hanc feſtivitatem ſolemniſare alio in loco, ſed Jeroſolymis; quia ut tradunt graves perſonæ illa ſacra loca, domus, parietes, ac plateæ ingerunt ſingularem affectum, pietatem, ac devotionem in meditatione myſteriorum fidei.

***Actor.*20.n.17. A Mileto autem mittens Epheſum, vocavit majores natu Eccleſiæ.**

Verſiones.

CVM EXPOSITIONE IV. Uſque ad Verſ. 20.

41. *Milet.* Verſ.17. *A Mileto* Urbs eſt non multum diſtans ab Epheſo. *Vocavit majores natu.* Syriac *Presbyteros Eccleſiæ*, nempe Sacerdotes Seniores ac Principes Eccleſiæ. Eſtius ex tota Aſia intelligit Lyran. Cathuſian. Hugo vero ex tota Diœceſi Epheſina.

Lyran. Hugo. Carthuſ.

42. Verſ.18. *Qui cum veniſſent* oſtendit, ac exponit eis ſuam probitatem, integritatem, ac rectitudinem in modo agẽdi abſque ullo intuitu lucri, quæ eſt ſũma excellentia, ac perfectio in Rectore, ac Prælato.

43. Arabic. Æthiop. Occum. Verſ. 19. *Serviens Domino* Arabic. *ſervi erant vobiſcum*, non ſolum ſe ſed etiam alios in Domini obſequio agnoſcit. *Cum omni humilitate.* Arabic. *Cum animi ſubmiſſione*, Oecumen. *Cum animi modeſtia*, erga etiam inferiores, & hæc humilitas, non ſolum erat exterius, ſed etiam ex interiori animo, & hæc maxime laudabilis eſt in ſuperiori. Vide ſupra cap.10.q.22.n.175.176.&.177.& q.23.n.179.180.

44. Arabic. Syriac. *Et Lachrymis* Arabic *Abundantibus cum lacrymis*; quibus exorabam Deum pro omnium ſalute, de quo infra q.5. *& tentationibus, quam plurimis tentationibus.* Textus. *Quæ mihi acciderunt ex inſidiis Judæorum.* Syriac. *Quæ contra me conceptæ fuerunt* Arabic. *Ex fraudibus Judæorum.*

45. Syriac. Arabic. D.Chryſoſt. Vatabl. Pagnin. Arias. Verſ.20. *Quomodo nihil ſubtraxerim utilium.* Syriac. *Ut nihil ſpreverim; quod prodeſſe vobis poſſet animabus veſtris.* Arabic. *Ceſſaverim ab ulla re ex his quæ utilitati veſtræ cedebant.* D. Chryſoſt. Vatabl. Pagnin. Arias. *Nihil ſubtraxerim eorum, quæ erant in rem veſtram.* Unde exiſtimo non ſolum hoc referendum eſſe ad doctrinam, ſed etiam utila animę ad frequétiam Sacramentorum, ad orationem, pietatem, & ſimilia In quo Apoſtolus Deum imitabatur, qui per Iſaiam ait 48. n. 17. *Ego Dominus Deus tuus docens te utilia.* Diſcant prædicatores docere utilia, & non plauſibilia.

Iſai.48.

QUÆSTIO. II.

Quare Apoſtolus vocat ad ſe majores natu, & non alios?

46. *Senex ponitur pro magnatibus.* Ruth.4. Pſa 104. Apoc.4. PEr majores natu non ſolum intelliguntur Senes vel Sacerdotes, ut aliqui volunt, ſed etiam Principes, & optimates Ruth 4.n.2. *Tollens Booz decem viros de ſenioribus Civitatis.* Pſal.104.n.22. conſtituitur Joſeph à Pharaone, *ut ſenes ejus prudentiam doceret*, hoc eſt Optimates & principes, & in hoc ſenſu in Apocalypſi cap.4. num.4. deſcribuntur viginti quatuor Seniores adorantes Agnum.

47. *Populus maiorum placitum ſequitur.* Quæſtio tamen inquirit cur ſolum Paulus hos vocat, & nullum de populo vulgari? Quia Senes, & Principes facile populũ in ſuam ſententiã adducũt quorum placitum populus ſequitur eique adhæret unde ſolebat dicere Xenoph. *quod populus eſt veluti aqua, quæ per eos tramites decurrit, per quos fertur.*

48. 1.Reg.3. Ablenſ. *David acquirendo ſeniores alios acquirebat.* Cum David quoſdam latrunculos eſſet perſequutus, eoſque cóprehendiſſet, ac occidiſſet, magnam, & copioſam ſupellectilem, & prædam accepiſſe dicitur 1.Reg.3.n.26. *Miſit dona de præda, ſenioribus Juda*, & cur non aliis, vel alicui de populo, Abulenſ ibi ait, *Quia volebat eorum amicitiam acquirere quorum ope indigebat.* Solum de Senioribus, ac Principibus curat David, ſolumque eorum amicitiam ſibi comparare intendit; nam cum hos ſecum habuerit confœderatos, alii facile cum eis connecterentur in eodem fœdere.

49. Pſal.72. *Senex depictus valde peſtiferus.* Clem. Alexan. Loquimur de veris ſenibus, qui ſunt fulcimenta Reipublicæ quorum placitis munitur, & fulcitur, non vero de illis? qui ſunt figmenta Seniorum, qui colore, vel tinctura capillos depingunt, cũ juveniles mores habeant, tales ſunt peſtilentiale venenum totius populi, ac Regni. Ait Regius Vates Pſal.72. n. 20. *Domine in Civitate tua imaginem eorum ad nihilum rediges*, Clarius, & expreſſius ſi diceret peccatores deſtrui, ſed non ait peccatores, *ſed imagines eorũ* exiſtimo quod loquitur de his, qui colore, ac pictura ſe fingũt imagines eorũ, pingũt ſe ſenes ut tales capillatura videantur, ac æſtimentur, & tamé ætate moribus, & vita juvenculi ſunt, hos inter omnes poſtulat David ut Deus à ſua Civitate exulare faciat, & deſtruat in nihilum, ut nullum eorum veſtigium permaneat. Clemens Alexander lib.3. pedag. cap.3. ait. *Putant ſe ſicut ſerpens, poſſe ſenium capitis exuere, dum ſe ipſos pingentes transformant.... fieri autem non poteſt; ut veram oſtentent animam, qui caput habent adulterinum.* Facies externa ſignum eſt interioris animi, & qui ita mentiuntur in capillatura, & barba, ſignum eſt, quod interius animam poſſident commentitiam, & falſam in omni virtute, ac probitate, *fieri autem non poteſt, ut veram oſtentent animam; qui caput habent adulterinum.*

QUÆSTIO V.

Quare Paulus ait, quod eis ſerviebat etiam cum lachrymis?

50. *Oratio cum lacrymis valde efficax.* AIt Apoſtolus, *Serviens cum humilitate, & lachrymis.* Lachrymæ ſunt ſignum interioris doloris animæ, ut dixi cap.8.q.4.n.33. Lachrimabatur in oratione ſua cum oraret pro omniũ ſalute, ſciebat valde efficacem eſſe orationem cum lachrymis & quia *Anna cum eſſet amaro animo oravit ad Dominum flens largiter.* 1.Reg.1.n.10. Ideo ejus oratio eſt à Domino audita cum ampliſſima remuneratione filiorum, quia ut ait D. Antioch. homil. 107. de compunctione. *Lachrymæ præſentem exhibent Deo orationem, eamque gratioſam reddunt, & acceptabilem.* In tantum lachrymæ exornant orationem, ut eam faciant valde gratam, & accceptabilem Deo Vide ſupra cap.8.q.15. n.125.

1.Reg.1. D.Ant.

51. *Ex compaſſione lachrymatur Apoſtolus.* Occum. Secundo lachrymabatur cópunctionis, & cópaſſionis affectu tũ ob Chriſtianorum infirmitates, ac miſerias, tum etiã ob Judæorũ, ac Gentilium duritiem, ac obduratam cæcitatem miſeratus, eo quod ad meliorem mentem, & ad veram fidé traducere non videbantur docibiles. Oecumen. ait. *Hoc loco*

ſignum